

Stanisław Głaz SJ

Udział Kościoła w integralnym rozwoju młodzieży studiującej

The Participation of the Church
in the Integral Development
of Studying Youth

Akademia IGNATIANUM
Wydawnictwo WAM
Kraków 2013

Wprowadzenie

W refleksji nad człowiekiem nauki humanistyczne ukazują go i jego działalność w wielu specyficznych wymiarach. Przedstawiają człowieka jako osobę, która ciągle pyta o sens własnego życia, o to, kim jest i dokąd zmierza. Równocześnie pyta o swoją tożsamość i przeznaczenie, a niekiedy o sposób osiągnięcia szczęścia, spełnienia się. Odpowiedzi na tego rodzaju pytania mają charakter filozoficzny, jeśli opierają się na refleksji czysto filozoficznej, a niekiedy teologiczny, jeśli odwołują się do Objawienia Bożego.

Człowiek jako osoba ludzka stanowi wartość samą w sobie. Jego wartość wyznacza wrodzona godność jako istoty stworzonej na obraz i podobieństwo Boże. W wymiarze substancjalnego istnienia jest bytem pełnym, zupełnym, jednak w zakresie własnego działania jest bytem tylko ludzkim, potencjalnym, skierowanym na wszechstronny rozwój i doskonalenie (Wojtyła 1994; Parzych-Blakiewicz 2009). Jest on powołany do uczestnictwa w życiu społecznym, Bożym, przeznaczony do osiągnięcia życia wiecznego, a w efekcie końcowym do szczęścia wiecznego.

Poszukiwania naukowców ukazują człowieka jako osobę rozumną i wolną wobec swoich działań. Spełnia się on w czynie i działaniu. Ukonstytuowany jest w swej realności przez akt istnienia. Jego istnienie sprecyzowane zostaje przez rozumną duszę. Tak skonstruowany człowiek może realizować strukturalno-funkcjonalny wymiar własnego organizmu (cielesność), swoje wrodzone potencjalności (wymiar psychospołeczny) dzięki czynnikowi niematerialnemu, który pełni funkcję kształtującą, integrującą i aktywizującą (wymiar neotyczny) (Popielski 2008). Sfera duchowa człowieka tworzy podstawę do tego, by każda osoba ludzka znajdująca się w relacji z sobą, innymi osobami i Bogiem mogła rozwijać się w oparciu o własne możliwości i właściwości oraz potrzeby duchowe. Rozwój zaś psychospołeczny będzie dotyczył ludzkich dążeń, potrzeb oraz aktywności społecznej ta-

kich, jak: relacje, sympatie, role życiowe (Maslow 1986). W ten sposób człowiek realizuje humanistyczne odniesienie do innych i zarazem religijne odniesienie do Boga.

W człowieku tkwią różne potrzeby. Wśród nich jest także potrzeba rozwoju, stawania się w pełni człowiekiem, która dotyczy wymiaru duchowego i psychiczno-społecznego. Badacze mówią o potrzebach koniecznych do życia, nieodzownych do dobrego funkcjonowania, istotnych dla dojrzewania osobowego. Są one osadzone w człowieku, niekiedy człowiek poszukuje spełnienia ich w sobie i na zewnątrz (Allport 1955). Drugi człowiek, społeczeństwo nie wystarczają mu do zaspokojenia wielorakich potrzeb, rodzi się w nim świadomość, że musi być ktoś, kto dopełni jego braku. Naprzeciw wychodzi mu Bóg, który się objawił w Jezusie Chrystusie, a którego człowiek jest obrazem. Zaspokojone psychiczno-duchowe potrzeby uzewnętrzniają się w jego postawie życia osobowego, religijnego i społecznego (Werbiński 2004).

Pasterze Kościoła są świadomi zagrożeń dotyczących dzisiejszego człowieka, a szczególnie młodego pokolenia, uzewnętrzniających się w różnych formach, o których przypominają Jan Paweł II (1979, 1996c) i Benedykt XVI (2005, 2007) w swoich dokumentach. Uważają oni, że wiele kierunków filozoficznych zagubiło transcendentny wymiar osoby ludzkiej (marksizm). Według nich człowiek żyje i działa nie zgodnie ze swoimi potrzebami, lecz w sposób podyktowany przez popyt, zapotrzebowanie i modę. Tego rodzaju tendencje mają wpływ na jego więzi uczuciowe, rodzinne oraz postawę wobec innych osób. Człowiek stał się środkiem do osiągnięcia celów, ma on służyć rzeczom. Takie postawienie sprawy alienuje go, neguje jego transcendencję wobec świata i rzeczy oraz bytu społecznego, aż w końcu prowadzi go do stwierdzenia, że nie potrzebuje Boga. Człowieka „wtapia się” w sferę przedmiotów. Nastąpiła „absolutyzacja jednostki i jej wolności”. Tego rodzaju postawa traktuje człowieka jako środek do osobistych celów. Jest ona źródłem wewnętrznego zniewolenia. Często w niektórych systemach władza społeczna wyznacza człowiekowi cel i środki jego realizacji, człowiek realizuje się na tyle, na ile spełnia cele społeczeństwa. Pasterze świadomi tych zagrożeń, współodpowiedzialni za integralny rozwój człowieka, zobowiązani do głoszenia pełnej prawdy o Chrystusie i człowieku, o jego przeznaczeniu, na różne sposoby przypominają duszpasterzom o potrzebie poszukiwania

skutecznych środków i narzędzi do lepszej realizacji człowieczeństwa i przekazu prawdy Chrystusowej o człowieku (Stepulak 2006; Budniak 2006; Dola 2010). Są to wyzwania dzisiejszego czasu dotyczące różnych społeczności i każdego chrześcijanina, a odnoszące się do tych, którzy mogą tym zadaniom sprostać.

Pomimo zagrożeń związanych z ludzkim rozwojem zauważa się duże zainteresowanie ludzi życiem religijnym. Pojawia się pytanie, dlaczego niektórzy przywiązują tak wielką wagę do rozwoju życia religijnego człowieka, a szczególnie do doświadczenia religijnego i związanego z nim przeżycia religijnego. Mając na uwadze m.in. powyższe wypowiedzi papieży, trzeba stwierdzić, jak uważają niekiedy teologowie, że dzisiejszy człowiek albo będzie mistykiem, albo zniszczy siebie i innych (Rahner 1984). Doświadczenie religijne widziane jest jako jeden ze składników zdrowej religijności, a zarazem wnosi wiele witalności i twórczości w ludzkie życie. W doświadczeniu religijnym człowiek przeżywa obecność samego milczącego i niewypowiedzianego Boga. Poznaje Jego zamiary, jak i utrzymuje nadzwyczajne poznanie Boga i siebie (Waldenfels 1984).

Czym jest rozwój człowieka? Czego powinien dotyczyć? Myślę, że słuszną odpowiedź na te pytania daje Jan Paweł II (1994). W wypowiedziach papieża prawdziwy rozwój przyjmuje miano „cywilizacji miłości”. Ma miejsce wtedy, gdy rozwój opiera się na afirmacji godności człowieka i jego wolności. Prawdziwy rozwój – powie papież – musi się opierać na miłości Boga i bliźniego oraz przyczyniać się do polepszenia stosunków między jednostką a społeczeństwem. Jest to tzw. cywilizacja miłości. Autentyczny rozwój dotyczy humanizacji świata, jest procesem, który obejmuje wszystkie dziedziny ludzkiej egzystencji. Integralny rozwój człowieka nie stoi w sprzeczności z zaangażowaniem i poszukiwaniami, lecz raczej sprzyja udoskonaleniu człowieka, jego większej skuteczności i zadowoleniu.

Celem człowieka jest stawanie się sobą, uczestnictwo w życiu ludzkim i Bożym. Człowiek staje się w pełni sobą, jeśli realizuje swoje wrodzone, otrzymane od Boga potencjalności na poziomie ludzkim i duchowym. Został stworzony na obraz i podobieństwo Boże. Jest zależny od Boga. Skoro został stworzony na obraz Boży, to na prawie podobieństwa uczestniczy także w życiu Bożym. Uczestniczy w szczęściu, do którego Bóg go powołał (Bartnik 1987; Chmielewski 2000; Dola 2012). Nie tylko

poznaje Boga i Jego zamiary względem siebie, lecz także poznaje lepiej siebie i otaczający go świat.

Kościół, który stanowi instytucję społeczną, obejmuje swoim zasięgiem różne osoby i grupy społeczne. Jest także wspólnotą duchową, w centrum której znajduje się Osoba Jezusa Chrystusa (Benedykt XVI 2008b). Stąd nauczanie Kościoła głosi, że istnieją niezienne zasady duszpasterstwa, a bazują one na Objawieniu Bożym bądź Tradycji chrześcijańskiej oraz stanowią podstawę nowych poszukiwań i rozwiązań duszpasterskich (Kamiński 2007). W samym centrum działalności duszpasterskiej stoi Chrystus wraz ze swoją mocą zbawczą, który człowieka uświęca, wzmacnia i posyła. Perspektywą działalności Kościoła jest świętość człowieka odkupionego przez Chrystusa, powołanego do udziału w życiu Bożym. Z mocy chrztu, przynależności do Kościoła, każdy chrześcijanin jest powołany do głoszenia słowem i życiem Chrystusa Zmartwychwstałego. Wielki obowiązek tego zadania ciąży na biskupach i kapłanach. Oni z pomocą odpowiednio do tego przygotowanych ludzi winni zabiegać, aby Dobra Nowina o Bogu i człowieku odkupionym była jak najlepiej głoszona w historycznej i kulturowej rzeczywistości (Polak 2004). W trakcie wielkich przemian w świecie należy często dobierać odpowiednie strategie i kierunki pracy duszpasterskiej. Należy zawsze uwzględniać oczekiwania i potrzeby współczesnego człowieka.

Temat niniejszej pracy brzmi: „Udział Kościoła w integralnym rozwoju młodzieży studiującej”. Rodzi się pytanie, dlaczego tego rodzaju zagadnienie stało się przedmiotem rozprawy? Myślę, że polecenie Jezusa: „Idźcie na cały świat i głoscie Ewangelię wszelkiemu stworzeniu!” (Mk 16, 15) jest ciągle aktualne. Głosić Ewangelię to ukazywać potrzebę Boga w ludzkim życiu, który jest szczęściem człowieka i daje mu zbawienie. To troska nie tylko o duchowy rozwój człowieka, lecz także o rozwój wszechstronny i zintegrowany. Polecenie to jest przypominane przez następców Chrystusa, podejmowane i realizowane przez Boży lud w konfrontacji ze znakami czasu. Często papieże w swoich wystąpieniach przypominają o integralnej i całościowej wizji człowieka i świata, przeciwstawiającej się kulturze zwątpienia i dehumanizacji, w której nauka i technika nie wykluczają się, ale uzupełniają (Jan Paweł II 1979; Benedykt XVI 2007). Dziś coraz częściej mówi się o potrzebie integralnego rozwoju człowieka. Spowodowane

jest to brakiem całościowego spojrzenia na człowieka i jego rolę w życiu rodzinnym i społecznym. Ludzie często przesadnie oddają się zdobyciom nauk technicznych, zaniedbując swój rozwój duchowy. Notuje się coraz więcej różnych zaburzeń emocjonalnych i psychicznych, a nawet duchowych wśród wielu młodych ludzi (Frankl 1987a). Najczęściej spowodowane są one właśnie brakiem całościowego rozwoju człowieka (Rudin 1992). Stąd zauważa się wśród młodzieży postawę ambiwalentną wobec Boga i nauczania Kościoła, brak czasu dla Boga, niekiedy negatywne ocenianie pracy duszpasterskiej (Głód 2004). Młodzież ujawniająca głębokie pragnienie pogłębienia życia duchowego coraz częściej fascynuje się metodami medytacji religii niechrześcijańskiej, New Age (Siemieniowski 2004), ruchem kulturowym gender (Olczyk 2008).

Na tle przemian społeczno-kulturowych widoczne są liczne uwarunkowania pracy duszpasterskiej, jak i nowe wyzwania, można powiedzieć, niemalże w każdej polskiej parafii. Masowy charakter religijności w dużej mierze przechodzi do przeszłości. Pojawiła się potrzeba duszpasterstwa specjalistycznego i zarazem integralnego. Od kapłana, który wskazuje wiernym Chrystusa i często jest ich stałym spowiednikiem, oczekiwane są głęboka wiara oraz miłość Boga i bliźniego. Wymagana jest również większa znajomość zagadnień dotyczących ludzkiego życia, a niezwiązanych wprost z głoszeniem Dobrej Nowiny (Półtorak 2001). Oczekuje się zaangażowania w sprawy socjalne i społeczne. Owszem, mogą one być dobrym narzędziem przekazu Ewangelii i uświęcenia wspólnoty wiernych. Wielu chrześcijan, a niekiedy i duszpasterzy nie radzi sobie ze społecznym wymiarem chrześcijaństwa, brak im głębszego przeżywania własnej wiary, co widoczne jest w ich postawie społecznej i w konsumpcyjnym stylu życia (Witkowska 2004).

Wspomniane tu tylko niektóre postawy ujawniają potrzebę szerszych poszukiwań i głębszej refleksji nad rolą Kościoła we współczesnym świecie i nad zagadnieniem integralnego rozwoju osoby ludzkiej. Kościół podejmuje różnorakie działania zmierzające do wypełnienia tego zobowiązania. Na przestrzeni wieków powstało wiele szkół i ośrodków wychowawczych, których programy obejmują wszechstronny rozwój młodego człowieka. Widoczne są organizacje charytatywne i społeczne angażujące niekiedy całe rodziny w propagowanie kultury działań bezinteresownych. Powstały domy rekolekcyjne pomagające ludziom

w uporządkowaniu własnego życia, poznaniu siebie i Boga oraz w większym zaangażowaniu w apostołat.

Mimo wielkich osiągnięć Kościoła w tej dziedzinie pasterze Kościoła i badacze wciąż poszukują adekwatnych do współczesnych czasów i skutecznych narzędzi oraz sposobów wdrażania nowych pomysłów duszpasterskich, bardziej owocnych w realizacji polecenia Chrystusa i osiągnięciu jak najbardziej wszechstronnego rozwoju człowieka. Nasuwają się pytania: Czy dzisiejsze metody pracy są wystarczające i adekwatne do współczesnych wyzwań i potrzeb ludzi młodych? Jakie formy pracy duszpasterskiej winny pojawić się w życiu Kościoła? Analiza tego zagadnienia ukazuje, że często niektóre przedsięwzięcia w tej dziedzinie zostały podjęte zbyt późno. Brak przygotowania wiernych, jak i duszpasterzy do podjęcia wyzwań współczesnej młodzieży niekiedy wprowadza zamęt i niepewność, a zatem powoduje także nieskuteczność działania.

Na gruncie poszukiwań naukowych zauważa się ciągły brak szerszych opracowań sposobów realizacji misji i posłannictwa Kościoła dotyczącego całościowego rozwoju człowieka. Wynika to m.in. z tego, że Kościół troszcząc się o dobro człowieka, ciągle musi odpowiadać na znaki czasu i konfrontować się z aktualnymi warunkami społeczno-ekonomicznymi danych społeczeństw, nowymi odkryciami naukowymi oraz wymaganiami rozwojowymi człowieka.

Aby w podjętej pracy osiągnąć zamierzony cel, zostaje najpierw przedstawiona problematyka potrzeb psychiczo-duchowych człowieka, jako wewnętrzne dynamizmy uaktywniające życie człowieka. Widziane są one jako ważne elementy związane z integralnym rozwojem człowieka, bez których niemożliwa byłaby realizacja misji Kościoła. Odwołuję się tu do literatury teologicznej i psychologiczno-pedagogicznej, uwzględniając takie potrzeby, jak: potrzeba obrazu samego siebie, potrzeba transgresji, potrzeba akceptacji siebie, potrzeba poczucia osobistego bezpieczeństwa, potrzeba sensu życia, potrzeba wartości, a następnie do rozumienia potrzeb w nauczaniu Kościoła według Jana Pawła II – dotyczą one potrzeby koncepcji życia, potrzeby miłości, prawdy i wolności. Zostanie przedstawiona również problematyka rozwoju życia duchowego człowieka wraz ze swoimi zaletami w procesie całościowego rozwoju człowieka. Życie duchowe człowieka przebiega pewnymi etapami. Decydującą rolę

odgrywa w nim doświadczenie Boga i związane z nim przeżycie religijne. Ono nadaje żywotności ludzkiej religijności. To dar otrzymany od Boga. Mimo to dla jego zaistnienia konieczne są pewne sprzyjające warunki. Potrzeba modlitwy i kontemplacji to tylko niektóre nieodzowne składniki rozwoju życia duchowego.

W celu zapoznania się z problematyką procesu rozwoju życia religijnego i osobowościowego młodzieży podejmuję próbę przeprowadzenia badań empirycznych. Posłużą one do nakreślenia odpowiednich wskazówek pastoralnych, do określenia narzędzi i sposobów sprzyjających integralnemu procesowi rozwoju człowieka we współczesnym świecie w ramach misji Kościoła. Dla określenia tych wymiarów zostaną użyte odpowiednie narzędzia badawcze dostępne współczesnym naukom. Ich charakterystyka zostanie przedstawiona w odpowiednim rozdziale pracy.